

puzzel') had kunnen uitwerken. Volstrekt onvergelykbaar met deze drie stukken zijn er twee die krachtens hun aard in een huldigingsbundel niet thuishoren: Van Mingroots voorlopige inventaris van de oorkonden van zeven Kamerijkse bisschoppen en Bousmars opsomming van passages die de Bourgondische geschiedschrijver Jacques du Clercq ontleende, voor de jaren 1448-1456, aan de kroniek van Jean Chartrier, monnik van Saint-Denis. Beide stukken presenteren eenvoudig *lijsten* die, hoe nuttig ook, alleen door onmiddellijke gebruikers geconsulteerd zullen worden, waarbij we dan mogen hopen dat die ze in deze *serta* zullen vinden. Zij vormen nuttige werkinstrumenten, die zich evenwel krachtens hun aard niet tot een leespubliek wenden. Eigenlijk huldigen ze ook niemand, ze zijn gewoon de neerslag van noeste vlijt die respect afdwingt maar ook een gevoel van spijt, omdat die neerslag niet op de juiste plaats lijkt te zijn gevallen.

Er blijven twee bijdragen over die wel het karakter van een huldigingsbijdrage bewaren maar tegelijk hoger mikken dan de eerder genoemde drie korte *case-studies*. Een artikel van Koendraad Bleukx stelt de vraag of de beruchte Zwarte Dood van 1348-1349 in Engeland dezelfde schade toebrengt als op het continent. Doordat de voornaamste bronnen, vooral passages uit contemporaine en iets latere kronieken, *in extenso* opgesomd worden heeft ook dit stuk iets van een inventarisatie, maar die dient hier tot oplossing van het gestelde probleem. Wel is de conclusie na dit alles wat mager: ook Engeland heeft de *pestilentia* gehad, en de ziekte kwam uit het Oosten. Hoeveel slachtoffers er vielen is echter al in de eigentijdse bronnen onduidelijk en wordt dit in latere verwerkingen alleen maar meer. Dat het ontbreken van medische traktaaten als reactie op de epidemie verbazend zou zijn lijkt me een misvatting van de auteur: de medische 'wetenschap' was toen en nog lang daarna een kennis van teksten, die praktisch los stond van de medische realiteit. Ook op andere punten blijkt een zekere vreemdheid tegenover de stof: zo'n lange inleiding over de aard van de pest is niet nodig, hiervoor bestaat overvloedige oude en recente literatuur (die overigens in de bijgevoegde bibliografie staat vermeld). Wat bedoelt de schrijver eigenlijk met een *real plague epidemic*? Er is een zekere discrepantie tussen de ambitie van dit stuk en de eigenlijke opbrengst.

Van zo'n discrepantie is totaal geen sprake in de laatste substantiële bijdrage die onder het hoofd *historica* valt. Jo Tollebeeks overzicht van de historiografie van het laatmiddeleeuwse jodendom in de Nederlanden (1800-1949)' is, eindelijk, een voorbeeldige inventarisatie: vanwege het dienende karakter valt die als zodanig niet op. Het opstel is zo evenwichtig en toegankelijk dat het een recensent gemakkelijk tot enthousiast navertellen kan verleiden. In zo'n geval kan die echter beter naar de bron verwijzen, hetgeen hier dan ook gebeurt.

Bunna Ebels-Hoving

1 'Schrijven vanuit betrokkenheid' is inmiddels herdrukt in JoTollebeek, *De ekster en de kooi*, 179-198.

J. G. Kampman, P. Brood, *De geschiedenis van Westerwolde, V, Bestuur en rechtspraak* (Groningen: Van Dijk & Foorthuis REGIO Projekt, Stichting Gebroeders Hesse fonds, 1995, 160 blz., f35,-, ISBN 90 5028 070 6).

Onder auspiciën van de Stichting Gebroeders Hesse fonds verschijnen sinds 1991 regelmatig nieuwe delen in de serie 'De geschiedenis van Westerwolde'. In het genoemde jaar kwam het eerste deel in deze reeks uit, gewijd aan de ontwikkeling van het Westerwoldse landschap'. Inmiddels is nu deel V verschenen, dat handelt over de geschiedenis van het bestuur en de rechtspraak in dit gebied, van de hand van Jacqueline Kampman, freelance historisch publiciste en Paul Brood, rijksarchivaris in de provincie Groningen.

Het beschrijven van de structuur van de bestuurlijke en rechterlijke organisatie van een land,

streek, stad of dorp door de tijden heen is nooit een eenvoudige zaak, zeker niet als deze beschrijving bedoeld is gelezen te worden door een breed publiek, zoals dat heet. De auteurs zijn daar echter goed in geslaagd. Het boek is zonder meer informatief voor iedereen die in de geschiedenis van Westerwolde geïnteresseerd is, en bovendien zeer leesbaar. De stof beslaat een tijdsspanne die reikt van de Middeleeuwen tot in onze tijd. Zij is verdeeld over drie delen, waarvan het eerste de ontwikkelingen op het gebied van bestuur en rechtspraak in de periode vóór 1594, het jaar van de Reductie, beschrijft. Het tweede handelt over de periode 1594-1798, toen Westerwolde — althans tot 1795 — de status van generaliteitsland bezat en het derde over de periode 1798 tot heden. Dit laatste laat de bestuursstructuur van Westerwolde zien in de tijd van achtereenvolgens de Bataafse Republiek, het koninkrijk Holland, het Franse keizerrijk en uiteindelijk het Koninkrijk der Nederlanden. Het boek bevat mede een lijst van geraadpleegde (archivalische) bronnen en één van geraadpleegde literatuur. Een register ontbreekt.

Bij de beschrijving van de ontwikkelingen op het terrein van bestuur en rechtspraak in Westerwolde komt een veelvoud van onderwerpen aan de orde, zoals het optreden van het hoofddelingengeslacht Addinga, de inlijving van het gebied bij de erflanden van Karel V, en de gang van zaken bij de verkoop en doorverkoop van de heerlijkheid in 1616/1617 en 1619, waarbij uiteindelijk de stad Groningen de eigendom verwierf. Soms gaan de schrijvers echter wel heel snel door een onderwerp heen. Zo wordt op pagina 10 even melding gemaakt van het feit dat Westerwolde in de dertiende eeuw zeer waarschijnlijk deel uitmaakte van de bezittingen van de graven van Ravensberg, zonder dat nader wordt uitgelegd wie dat waren, en zo wordt de lezer op pagina 21 plotseling geconfronteerd met een functionaris die drost heet, zonder dat deze functie nader wordt geïntroduceerd.

Daarnaast zijn er een aantal zaken waar men een vraagteken bij kan zetten. Was er bijvoorbeeld in 1447 al sprake van luitenant en hoofdmannen in Groningen (14)? De functie hangt immers samen met het stadhouderschap van de provincie en dat was nog niet aan de orde. Op pagina 44 wordt bij de bespreking van de verschillen tussen het Westerwoldinger Landrecht van 1470 en dat van 1567 de indruk gewekt, dat het oude landszegel waarvan in het eerste Landrecht gesproken wordt min of meer hetzelfde was als het 'herenzegel' van het tweede. Dit lijkt me toch niet het geval. Een ander punt is de soms node gemiste uitleg van oude woorden of zinnen uit oude teksten. Wat is bijvoorbeeld 'een ijpers rock, unde ijpers hoycke, und enen romundischen rock' zoals genoemd op pagina 48? In een boek dat gericht is op een breed publiek zou men hiervan toch een vertaling of enige uitleg mogen verwachten.

Onlangs deze en andere punten is dit boek als geheel toch zeer de moeite waard, mede omdat het de ontwikkelingen tot in onze tijd doortrekt.

B. S. Hempenius-van Dijk

1 J. J. Delvigne, G. J. Koopmans, *Het landschap* (De geschiedenis van Westerwolde 1; Groningen, 1991).

S. Dauchy, Ph. Sueur, ed., *La route. Actes des journées internationales tenues à Enghien-les-Bains du 13 au 15 mai 1994* (Lille: Centre d'histoire judiciaire, 1995, 206 blz., Ff130,-, ISBN 2910114015); S. Dauchy, S. Humbert, J.-P. Royer, ed., *Le juge de paix. Nouvelles contributions européennes. Actes de la table ronde tenue à Lille, le 22 mars 1993* (Lille: Centre d'histoire judiciaire, 1995, v+ 181 blz., Ff 130,-, ISBN 2 91011402 3).

Het Centre d'histoire judiciaire te Rijsel, onder leiding van Jean-Pierre Royer, heeft gastvrijheid verleend aan de acta van de jaarvergadering der Société d'histoire du droit et des institutions